

Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 8, Autumn 2022, 131-153
Doi: 10.30465/CRTLS.2022.39705.2489

Structural Evaluation of the Articles in *Arabic Literature Journal* Case Study of Abstracts and Articles from 1388 to 1398

Hosein Kiani*

Shahla Jafari**

Abstract

Abstract and introduction are the most important parts of the articles among structural components. So, this study aims to consider abstracts and introductions from 71 articles in "Arabic Literature" journal from 1388-1389 by planned questionnaire on the base of structural evaluation of lectures. The procedure is the analysis of the synthetic content. Research findings show that in aim, statement of the problem, and keywords correspond with structural standards of scientific-studious articles, and from 1388 to 1398, they have structural weakness in history, procedure and question. Although, lectures from 1392 and after that have increased in these three indexes remarkably, but in frequency and the other components, they have not increased considerably. Since there are defects until 1398 in these indexes because of structural dispersion and lack of a specific pattern. Therefore, it's not possible to mention in which year articles have considered these components. This research after evaluating these two components has offered a conceptual pattern of abstract structure and introduction of scientific-studious lectures in Arabic language and literature.

Keywords: Abstract Writing, *Arabic Literature Journal*, Introduction Writing, Structural Evaluation of Article, Tehran University.

* Associate Professor in Arabic Language and Literature, Shiraz University, Iran
(Corresponding Author), hkyanee@shirazu.ac.ir

** PhD Student in Arabic Language and Literature, Shiraz University, Iran, sh.jafary90@gmail.com

Date received: 05-06-2022, Date of acceptance: 24-09-2022

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله/دب عربی دانشگاه تهران مطالعه موردی چکیده‌ها و مقدمه‌ها از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸

حسین کیانی*

شهلا جعفری**

چکیده

از میان مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌ها، چکیده و مقدمه مهم‌ترین بخش مقاله است که خواننده براساس آن‌ها تصمیم به خواندن مقاله می‌گیرد. نگارندگان در این پژوهش بر آن‌اند تا با استفاده از پرسش‌نامه طراحی شده چکیده‌ها و مقدمه‌های ۷۱ مقاله/مجله/دب عربی را در بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ به روش تحلیل محتوای ترکیبی و براساس رویکرد ساختاری ارزیابی مقاله بررسی کنند. یافته‌های پژوهش بیان‌گر آن است که مقاله‌ها در شاخص‌های هدف، بیان مسئله، و کلیدواژه با معیارهای ساختاری مقاله‌های علمی - پژوهشی مطابقت دارند و از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۱ در مؤلفه‌های پیشینه، روش، و سؤال پژوهش ضعف ساختاری دارند. گرچه مقاله‌ها از سال ۱۳۹۲ در این سه شاخص روند روبه‌رشدی داشته‌اند، از نظر بسامد و در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها این رشد چندان قابل توجه نیست، زیرا کاستی‌ها همچنان تا سال ۱۳۹۸ در شاخص‌های یادشده، به دلیل پراکندگی ساختاری و نبود الگوی مشخص، مشهود است؛ آن‌چنان‌که نمی‌توان با قطعیت به سالی اشاره کرد که مقاله‌ها به‌طور کامل به این مؤلفه‌ها پرداخته باشند. در پایان این پژوهش، الگوی مفهومی ساختار چکیده و مقدمه مقاله‌های علمی - پژوهشی زبان و ادبیات عربی پیش‌نهاد داده شده است.

کلیدواژه‌ها: ارزیابی ساختاری، چکیده‌نویسی، دانشگاه تهران، مجله/دب عربی، مقدمه‌نویسی.

* دانشیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شیراز، ایران (نویسنده مسئول)، hkyanee@shirazu.ac.ir

** دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شیراز، ایران، sh.jafary90@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۲

۱. مقدمه

۱،۱ بیان مسئله

ارزیابی ساختاری مقاله‌ها فرایندی اصولی برای پیش‌برد و توسعه دانش است که به سنجش عینی و هدف‌مند عناصر اصلی مقاله‌ها در چهارچوبی منسجم و با اصول مشخص می‌پردازد. این امر سبب ایجاد توازن در پوشش ساختاری مقاله‌ها و غنای سطح کیفی آن‌ها، ارتقای آگاهی علمی پژوهش‌گران در عرصه پژوهشی، و درنهایت به فرهنگ‌سازی نگارش ساختارمند برون‌دادهای پژوهشی منجر می‌شود. از آن‌جاکه ساختار مقاله‌ها بیان‌گر قالب محتوایی آن‌هاست، بی‌توجهی به ساختار دقیق مقاله‌ها و رعایت نکردن ضابطه‌های اصولی آن‌ها به عدم ارائه درست محتوای موردنیاز منجر می‌شود. هم‌چنین، «وجه تمایز مقاله‌های علمی - پژوهشی، نسبت به دیگر مقاله‌ها، در پیروی کردن آن‌ها از ساختار و چهارچوب خاص است» (Gastel 2016: 176).

برای دستیابی به ساختاری روش‌مند در نگارش مقاله، در این پژوهش، با طراحی پرسش‌نامه‌ای براساس مؤلفه‌های ارزیابی رویکرد ساختاری نگارش مقاله با سرشناسه‌های فرعی ۷۱ مقاله مجله علمی - پژوهشی، مجله ادب عربی دانشگاه تهران در چکیده و مقدمه سنجش و ارزیابی شده تا، ضمن بیان امتیازها و کاستی‌های آن‌ها، چهارچوبی منسجم از ساختار و گام‌های لازم در نگارش علمی این دو عنصر ساختاری ارائه شود.

چکیده و مقدمه مهم‌ترین بخش مقاله است که خواننده براساس آن‌ها تصمیم به خواندن مقاله می‌گیرد. با توجه به این‌که چکیده پوشش‌دهنده بخش‌های اصلی مقاله و دربردارنده پیام اصلی آن است و نقش مهمی در افزایش سرعت دسترسی به اطلاعات ایفا می‌کند، ارزیابی چکیده‌ها براساس معیارها و اصول چکیده ساختاریافته اهمیت بسیاری دارد. مقدمه نیز بیان‌گر خط‌مشی پژوهش و به‌نوعی فضا‌سازی برای ورود به گستره پژوهش است و «خواننده را به‌سوی متن مقاله می‌برد و یا از خواندن آن باز می‌دارد» (بابازاده اقدم و دیگران ۱۳۹۲: ۱۶).

انتشار مقاله‌های علمی - پژوهشی در دهه‌های اخیر رشد کمی قابل‌ملاحظه‌ای داشته است. اما از آن‌جاکه این‌گونه مقاله‌ها اساسی‌ترین قالب انتقال دستاوردهای علمی به‌شمار می‌آیند، به‌موازات افزایش کمی ارزیابی کیفی مقاله‌ها نیز برای ورود به مباحث کاربردی و استفاده بهینه از دانش علمی ضروری به‌نظر می‌رسد، زیرا «نگرش کمی‌نگر به مقوله تولید علم و دانش بدون برنامه‌راه‌بردی و ناظر به کاربرد ثمره‌ای جز هدردادن

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجلهٔ ادب عربی ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۳۵

منابع مالی و انسانی و سطحی شدن معیارهای حقیقی تولید علم در بر نخواهد داشت» (راز و رضی ۱۳۹۳: ۲۰۶). ارزیابی متون علمی و مقاله‌های دانشگاهی سبب شناسایی نقاط قوت، اصلاح کاستی‌های مباحث تخصصی، و ارتقای مسائلی می‌شود که نیازمند نوآوری‌اند. در این زمینه یکی از مهم‌ترین برنامه‌های راه‌بردی برای افزایش کیفیت مقاله‌ها و اثربخشی آن‌ها سنجش ساختار مقاله‌هاست.

۲,۱ هدف پژوهش

هدف از این مقاله ارزیابی چکیده و مقدمهٔ مقاله‌های مجلهٔ ادب عربی در بازهٔ زمانی (ده‌ساله) ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ و ارائهٔ الگوی مفهومی این دو مؤلفه در مقاله‌های علمی - پژوهشی عرصهٔ زبان و ادبیات عربی است. نگارندگان در این پژوهش بر آن‌اند که برای تحقق بخشی از «اهداف چشم‌انداز برنامهٔ ۱۴۰۴ که بر به‌کارگیری دستاوردهای علمی و دستیابی به توسعهٔ علوم نوین و مفید متناسب با اولویت‌ها و نیازهای نسبی کشور و ایجاد ساختارها و فرایندها برای رشد سریع در حوزه‌های علمی تأکید می‌ورزد» (نقشهٔ جامع علمی کشور ۱۳۸۹: ۱۲) الگوی منسجم ساختاری پیش‌نهاد دهند.

۳,۱ پرسش‌های پژوهش

۱. وضعیت چکیده و مقدمهٔ مقاله‌های مجله در بازهٔ زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ براساس معیارهای ارزیابی ساختاری چگونه است؟
۲. راه‌کارها و پیش‌نهادها برای رسیدن به وضعیت مطلوب چیست؟

۴,۱ پیشینه

پژوهش‌هایی را که در گسترهٔ زبان و ادبیات عربی به ارزیابی مقاله‌های برخی از نشریه‌ها اهتمام ورزیده‌اند می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:

الف) گروه اول: پژوهش‌هایی که یک یا چند مقوله از اجزای مقاله را بررسی کرده یا براساس موضوع چندین مقاله را سنجیده‌اند؛

ب) گروه دوم: پژوهش‌هایی که به نقد و ارزیابی مقاله‌های یک مجلهٔ خاص پرداخته‌اند.

۱،۴،۱ گروه اول

عسکری (۱۳۸۹) در مقاله خویش دو مورد از مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌های علمی - پژوهشی زبان و ادبیات عربی کشور را ارزیابی و تحلیل کرده است. وی در بررسی موضوع پژوهش و عنوان مقاله‌ها تکراری بودن موضوع و طولانی و مبهم بودن عنوان‌ها را از جمله کاستی‌های مقاله‌های چاپ‌شده در مجله‌های معتبر زبان و ادبیات عربی می‌داند و علت این امر را غفلت یا ناآگاهی نویسندگان از اصول روش تحقیق به‌شمار آورده است.

عسکری در پژوهشی دیگر (۱۳۹۰) با رویکردی مشابه پژوهش پیش‌گفته مباحث فرعی و عنوان‌های داخلی بیش از هشتاد مقاله علمی - پژوهشی مجله معتبر زبان و ادبیات عربی را بررسی کرده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد نداشتن عنوان‌بندی داخلی و عناوین مبهم و تکراری از جمله ایرادهای اساسی مقاله‌هاست.

پژوهش دیگر عسکری (۱۳۹۲) با پژوهش‌های پیش‌گفته ایشان در بررسی انتخاب موضوع و تنظیم عناوین فرعی هم‌پوشانی دارد و تفاوت آن با این پژوهش در انتخاب جامعه آماری است؛ به‌گونه‌ای که حوزه مقاله‌های تطبیقی چاپ‌شده در مشهورترین مجله‌های پژوهشی کشور را در بر می‌گیرد. وی، ضمن ارائه برخی از معیارهای روش پژوهش در ادبیات تطبیقی، مهم‌ترین کاستی‌های موجود را نداشتن نگاه تطبیقی در مرحله انتخاب موضوع و تنظیم عناوین فرعی معرفی کرده است.

کیانی و نظری (۱۳۹۵) تحلیل انتقادی اجزای اصلی هشت مقاله علمی - پژوهشی در موضوع سبک‌شناسی از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ را محور کار خویش قرار داده و با روش تحلیل محتوای کمی و کیفی و از طریق پرسش‌نامه به بررسی معیارهای ارزیابی ساختار مقاله‌های یادشده پرداخته‌اند. نتایج پژوهش بیان‌گر آن است که بیش‌ترین کاستی مقاله‌ها در مقدمه نمود یافته که مربوط به سؤال یا فرضیه، پیشینه و روش پژوهش، روش جمع‌آوری مواد پژوهش، و تحلیل داده‌هاست.

۲،۴،۱ گروه دوم

میرزایی و دیگران (۱۳۸۷) مقاله‌های شماره ۱ تا ۱۰ مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی را بررسی کردند و عنوان نامناسب، چکیده نارسا، نبود مسئله علمی، و استناددادن به مقاله‌های علمی را از جمله ایرادهای مقاله‌ها به‌شمار آورده‌اند.

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله‌*ادب عربی* ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۳۷

طاهری‌نیا و بخشی (۱۳۸۸) به ارزیابی کمی و کیفی مقاله‌های حوزه‌*زبان و ادبیات عربی* در ده مجله‌*پژوهشی علوم انسانی* در فاصله‌*زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶* پرداخته‌اند. نگارندگان مهم‌ترین کاستی مقاله‌ها را نداشتن عنوان علمی مناسب، چکیده مبهم، واژه‌های کلیدی نامناسب، نبود مسئله پژوهش، و ضعف پیشینه‌نویسی معرفی کرده‌اند.

نامداری (۱۳۹۷) ساختار شش مقاله چاپ‌شده حوزه‌*ادبیات معاصر در مجله‌*ادب عربی** دانشگاه تهران را براساس استانداردهای مقاله‌های علمی - پژوهشی نقد و سنجش کرده است. وی استناد به منابع معتبر، انطباق محتوای اثر با عنوان، و رویکرد انتقادی و تحلیل محور را از نقاط قوت مقاله‌ها و کلی بودن عنوان، ضعف کلیدواژه، نداشتن روش و هدف پژوهش در چکیده، و نبود مقدمه اصولی (ضابطه‌مند) را از نقاط ضعف مقاله‌های این مجله دانسته است.

کیانی و جعفری (۱۳۹۸) به ارزیابی مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌های مجله‌*نقد ادب عربی* با روش تحلیل محتوای ترکیبی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ساختار مقاله‌های علمی - پژوهشی در بخش سؤال، پیشینه، و روش پژوهش با معیارهای مقاله‌های علمی - پژوهشی مطابقت ندارد. نگارندگان دلیل این کاستی را بی‌توجهی به معیارهای ساختاری در آموزش‌های دانشگاهی و نیز نبود الگوی جامع ساختاری مقاله‌های علمی - پژوهشی دانسته‌اند.

کیانی و رئیسی (۱۳۹۸) ۶۱ مقاله مجله‌*پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی* را به روش تحلیل محتوای کمی و براساس رویکرد ساختاری بررسی کردند. نتایج پژوهش بیان‌گر آن است که ذکر هدف و روش پژوهش در چکیده و مقدمه، پیشینه پژوهش، مبانی نظری، نوآوری و روزآمدی منابع با معیارهای تعریف‌شده مقاله‌های پژوهشی هماهنگ نیست. نویسندگان دلیل این امر را در نبود روش یک‌سان برای ارائه معیارهای نگارش مقاله‌های علمی - پژوهشی دانسته‌اند.

۳,۴,۱ تحلیل پیشینه پژوهش

نگاهی به پژوهش‌های گروه اول نشان می‌دهد که، صرف‌نظر از پژوهش کیانی و نظری (۱۳۹۵)، که اجزای اصلی مقاله‌ها را به روش کمی و کیفی و از طریق پرسش‌نامه

تحلیل کرده‌اند، بقیه پژوهش‌ها عناوین اصلی یا فرعی مقاله‌ها را با جامعه آماری وسیع و به صورت متن‌پژوهانه و توصیفی بررسی کرده‌اند و نگارندگان در تحلیل و ارزیابی مقاله‌ها الگوی منسجم و رویکرد خاصی را مدنظر نداشته‌اند.

از مرور پیشینه پژوهش‌های گروه دوم می‌توان نتیجه گرفت که، به جز پژوهش کیانی و جعفری (۱۳۹۸)، بیش‌تر نویسندگان به تحلیل کمی و جنبه شکلی و گزارش آماری پرداخته و تعداد اندکی از مقاله‌ها را به منزله جامعه آماری انتخاب کرده‌اند. هم‌چنین، ابزار گردآوری داده‌های آنان به درستی مشخص نشده است. اما، به‌طور کلی، از آن‌جاکه این پژوهش‌ها سرآغازی جهت ارزیابی و نقد مقاله‌ها به‌شمار می‌آیند، اهمیت دارند.

پژوهش حاضر برای رفع خلأ پژوهشی پیشینه تحقیق گروه اول (کیانی و نظری) درباره مقدمه و گروه دوم در زمینه چکیده نارسا (نبود چکیده رسا) و کاستی مقاله‌ها در شاخص‌های پیشینه، سؤال، و روش پژوهش انجام شده است. بنابراین، از لحاظ ارزیابی یک یا چند مقوله از اجزای مقاله به پژوهش‌های گروه اول و از نظر بررسی مقاله‌های مجله به پژوهش‌های گروه دوم شباهت دارد. اما، صرف‌نظر از پژوهش قبلی نویسندگان (۱۳۹۸)، از نظر روش پژوهش رویکرد معیارهای ارزیابی مقاله‌ها و جامعه آماری با آن‌ها متفاوت است؛ به‌گونه‌ای که ۷۱ مقاله مجله ادب عربی در حوزه‌های موضوعی متفاوت و از دو جنبه چکیده و مقدمه به روش تحلیل محتوای ترکیبی ارزیابی ساختاری شده و در نهایت الگوی مفهومی ساختار این دو مؤلفه ارائه شده است.

۵,۱ روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، بر مبنای هدف، تحلیل محتواست که در این روش «محقق اقدام به شناخت مسئله و تعریف آن، نمونه‌گیری، گردآوری اطلاعات، تنظیم و طبقه‌بندی اطلاعات، تجزیه و تحلیل، و نتیجه‌گیری می‌نماید» (حافظنیا ۱۳۹۱: ۷۶، ۷۷). بر مبنای پیشینه پژوهش، کاربردی - توسعه‌ای است؛ کاربردی از آن جهت که «از دانش موجود در حل مسئله علمی بهره می‌برد» (تولایی ۱۳۹۳: ۱۱) و توسعه‌ای به دلیل آن که به دنبال ارائه الگوی مفهومی و توسعه دانش ساختار آینده پژوهی مقاله‌های حوزه زبان و ادبیات عربی است. از نظر گردآوری داده‌ها، مبتنی بر روش اسنادی - کتاب‌خانه‌ای است و عمده‌ترین ابزار آن پرسش‌نامه است. از لحاظ تحلیل داده‌ها، بر اساس روش ترکیبی (کمی و کیفی) انجام شده

است که در پژوهش‌های علوم انسانی با نام «زاویه‌بندی» مطرح می‌شود و عبارت است از: «تلفیق دو یا تعداد بیش‌تری از روش‌های تحلیلی یا رویکردهای پژوهشی در یک پژوهش واحد به‌منظور تحلیل یافته‌ها» (Kimchi 1990: 364). هم‌چنین، این پژوهش با رویکرد ارزیابی ساختاری مقاله‌های علمی - پژوهشی انجام گرفته است که براساس این رویکرد «مقالهٔ پژوهشی، باتوجه‌به ساختار، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا مشخص شود مقاله از معیارهای قاعده‌مند پیروی کرده است یا خیر» (فتاحی ۱۳۹۸).

در این پژوهش، نخست وضعیت ساختاری مقاله‌ها از طریق پرسش‌نامه بررسی، سپس اطلاعات به‌دست‌آمده با کمک نرم‌افزار اکسل به داده‌های کمی تبدیل شد. اما، از آن‌جاکه با روش کمی به‌درستی نمی‌توان به تحلیل جامع و عمیق دست یافت، برای بررسی دقیق ساختار مقاله‌ها، سنجش ماهیت داده‌ها، و نیز افزایش اطمینان به اطلاعات آماری استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی نیز ضروری به‌نظر می‌رسد، زیرا «ستز روش کیفی سبب می‌شود تا دانش حاصل از مطالعات کمی دربارهٔ پدیده‌ای خاص عمیق‌تر و جامع‌تر حاصل شود» (Aguirre and Bolton 2014: 280). ذکر این نکته لازم است که تحلیل داده‌های آماری به دو شیوهٔ خرد (داخلی) و کلان (سالانه) انجام شده است.

پژوهش حاضر شامل ارزیابی ۷۱ مقالهٔ علمی - پژوهشی چاپ‌شده در مجلهٔ ادب عربی در بازهٔ زمانی سال‌های ۱۳۸۸ (سال آغاز به کار مجله) تا ۱۳۹۸ است. این پژوهش‌نامه دوفصل‌نامه است و سالانه در دو شماره منتشر می‌شود. گرچه در ۱۳۸۹ بارگذاری و چاپ مقاله انجام نشده، سال ۱۳۹۱ در چهار شماره منتشر شده است. علت انتخاب بازهٔ زمانی پیش‌گفته این است که تا زمان انتخاب جامعهٔ آماری و حجم نمونه و نگارش مقالهٔ کنونی فقط یک دوره از مقاله‌های سال ۱۳۹۹ منتشر شده بود و احتساب مقاله‌های این دوره آشفتگی حجم نمونه و (بی‌نظمی) در ترتیب سیستماتیک مقاله‌ها را به‌دنبال داشت که این امر نیز سبب می‌شد تا نتایج پژوهش به‌درستی قابل‌تعمیم بر جامعهٔ آماری نباشد.

شمار کلی مقاله‌های این مجله ۲۸۴ عدد است. اما، از آن‌جاکه امکان ارزیابی این حجم از مقاله‌ها محدودیت‌هایی به‌دنبال داشت، با استفاده از فرمول کوکران درنهایت ۷۱ مقاله به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد و، به‌دلیل این‌که حجم نمونه‌ها در سراسر جامعهٔ آماری (۲۸۴) به‌طور منظم پراکنده باشد، مقاله‌ها با استفاده از روش سیستماتیک انتخاب شد. این روش «فاصلهٔ عددی نمونه را به‌طور ثابت مشخص می‌کند» (حافظ‌نیا ۱۳۹۱: ۱۵۰)؛ بدین

صورت که از تقسیم تعداد کل مقاله‌ها بر تعداد نمونه عدد ثابت چهار به دست آمد؛ یعنی فاصله بین مقاله‌های انتخابی در هر شماره عدد چهار است.

۱,۵,۱ ابزار پژوهش

این پژوهش با روش ترکیبی انجام پذیرفته است؛ بدین صورت که ابتدا

برای مشخص شدن وضعیت ساختاری مقاله‌ها (با مطالعه مقاله‌ها) به جمع‌آوری اطلاعات کیفی پرداخته شد. سپس، در مرحله دوم (با کمک پرسش‌نامه) داده‌های کمی جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شدند. آن‌گاه، بر مبنای داده‌های کمی، تفسیر و تحلیل اطلاعات کیفی انجام شد (32: Ridenour and Newman 2008: see).

بنابراین، در بخش کیفی، مطالعه اسنادی و در بخش کمی پرسش‌نامه عمده‌ترین ابزار پژوهش حاضر است.

پرسش‌نامه مذکور شامل شاخص‌های ارزیابی ساختاری مقاله‌های پژوهشی در دو مؤلفه چکیده و مقدمه است که هر کدام از این دو مؤلفه زیرمجموعه‌هایی دارند. برای هر یک از قسمت‌های چکیده و مقدمه خانه‌هایی بر اساس شاخص‌های تعریف شده مشخص شد. هر خانه شامل دو گزینه «دارد» و «ندارد» است که به صورت فهرست بازشونده قابلیت انتخاب دارد.

ابزار پژوهش، برای تضمین دقت علمی پژوهش، باید از روایی لازم برخوردار باشد. رایج‌ترین روش اعتبار روایی ابزار پژوهش بر اساس روش اعتبار محتوا مشخص می‌شود، زیرا «روایی محتوایی بیان‌گر ارتباط ابزار پژوهش با ساختار مورد مطالعه است» (Fitzpatrick 1983: 7). بنابراین، تهیه‌کنندگان پرسش‌نامه پس از طراحی ساختار آن برای اثربخشی و گسترش محتوای موضوعی مورد نظر تلاش کردند. بدین ترتیب، پرسش‌نامه در اختیار شش نفر از استادان روش تحقیق در رشته زبان و ادبیات عربی، آموزش زبان انگلیسی، علوم تربیتی، و علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار گرفت و، پس از تأیید آنان، در گروه عربی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی ارائه و پس از تصحیح ایرادهای شورا برای ارزیابی ساختاری مقاله معرفی شد.

داده‌ها از طریق کدگذاری مقاله‌ها جمع‌آوری شد که شامل سال نشر مقاله و شماره مجله است. از باب نمونه «۱۳۹۸/۱» به مقاله‌ای اشاره دارد که در مجله شماره ۱ و در

سال ۱۳۹۸ چاپ شده است. داده‌ها با مطالعه دقیق مقاله‌ها و تکمیل پرسش‌نامه گردآوری شد. سپس، داده‌های استخراج‌شده با کمک نرم‌افزار اکسل تحلیل آماری و در قالب نمودارها ارائه شد. در ادامه، داده‌های کیفی به وسیله داده‌های کمی تحلیل شد، زیرا در پژوهش کمی از زبان علمی بی‌طرفانه استفاده می‌شود و نتایج پژوهش در قالب اعدادی بیان می‌شود که از قضاوت‌های ارزشی پژوهش‌گر به دور است. بنابراین، ترکیب داده‌های کمی و اطلاعات کیفی درک و شناخت بهتری از مسئله تحقیق ارائه می‌دهد (Asmit 2003: 138; Bloch 2014: 108).

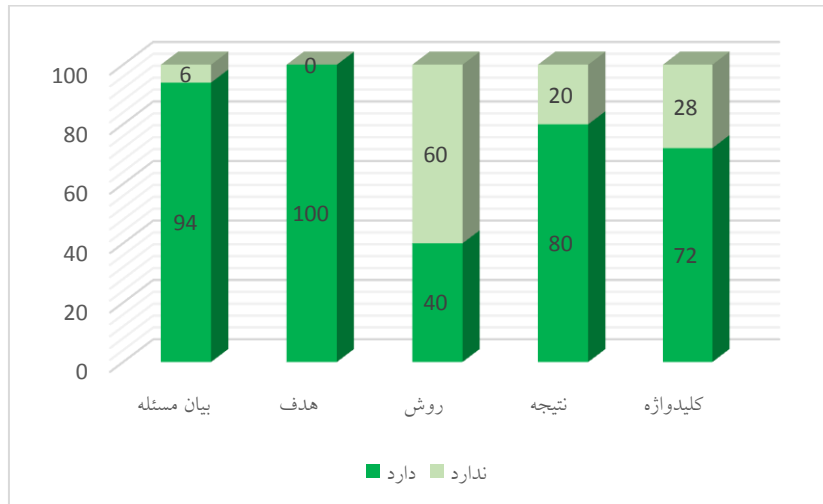
۲. یافته‌های پژوهش

۱،۲ چکیده

چکیده مقاله بازتاب مطالب اساسی و جای‌گزین متن کامل مقاله است؛ به گونه‌ای که خواننده را از پویش کامل متن بی‌نیاز می‌کند. «چکیده‌نویسی شامل یک رشته عملیات زنجیره‌ای است که طی آن ساختار و محتوای مدارک تحلیل و سپس با حفظ عمق معنا به صورتی کوتاه‌تر تبیین می‌شود و مهم‌ترین هدف آن تجدید ساختار اطلاعات در مقیاس کوچک است» (نوروزی ۱۳۸۸: ۲۸). با توجه به نقش چکیده در افزایش سرعت و دقت بازیابی اطلاعات و بهبود کارایی نمایه‌سازی مقاله‌ها، ارزیابی چکیده‌ها بر اساس معیارها و اصول چکیده ساختاریافته اهمیت بسیاری دارد. بدین ترتیب، «چکیده باید متناسب با ساختار مقاله باشد و به خواننده در تصمیم‌گیری برای مطالعه متن کمک کند» (منصوریان ۱۳۸۸: ۶۹).

بیان مسئله، هدف، روش، نتیجه، و کلیدواژه از شاخص‌های بررسی‌شده چکیده در پرسش‌نامه است. ارزیابی چکیده مقاله‌ها بیان‌گر آن است که بیش‌ترین کاستی مقاله‌ها در بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۱ در روش پژوهش است؛ آن‌چنان‌که روش پژوهش در هیچ‌یک از چکیده‌های این محدوده زمانی ذکر نشده است، بی‌توجهی به مؤلفه بیان مسئله در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ و اشاره نکردن به نتیجه پژوهش در سال ۱۳۹۴ آشکار است. در مقابل، سال ۱۳۹۵ به بعد در ذکر نتیجه و روش پژوهش بهتر از بقیه سال‌ها عمل کرده‌اند؛ گرچه پراکندگی ساختاری روش پژوهش (تا سال ۱۳۹۸) هم‌چنان دیده می‌شود. رعایت‌نشدن ترتیب منطقی کلیدواژه‌ها در سال ۱۳۸۸ و پس‌از آن سال ۱۳۹۴ نمود بیش‌تری یافته است.

نمودار ۱ بیان‌گر آن است که از بین شاخص‌های ارزیابی ساختاری چکیده شاخص هدف بیش‌تر (۱۰۰ درصد)، بیان مسئله با ۹۴ درصد، نتیجه با ۸۰ درصد، و شاخص کلیدواژه با ۷۲ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. شاخص روش پژوهش با آمار ۴۰ درصد کم‌تر از سایر شاخص‌ها مورد توجه نویسندگان بوده است. این کاستی نسبت به روش پژوهش می‌تواند به دلایل مختلفی باشد؛ از جمله این که نویسندگان به سبب ماهیت توصیفی یا تفسیری بیش‌تر موضوع مقاله‌ها ذکر روش پژوهش را امری کلیشه‌ای و غیر ضروری تلقی می‌کنند؛ آن‌چنان که بررسی مقاله‌های مجله نشان می‌دهد که بیش‌تر مقاله‌ها به سطح توصیفی و انتقال اطلاعات محدود شده‌اند و نگارندگان مقاله‌ها با ابزار کتاب‌خانه‌ای و از طریق فیش برداری به جمع‌آوری مواد پژوهش پرداخته‌اند و تحلیل در مقاله‌ها برجسته نیست و چه بسا نویسندگان این مقاله‌ها به ذکر روش پژوهش نیازی نمی‌بینند. هم‌چنین، کم‌بود متون درسی دانشگاهی در زمینه روش تحقیق رشته ادبیات پاسخ‌گوی بسیاری از نیازهای علمی پژوهش‌گران نیست؛ آن‌چنان که «مؤلفان کتاب‌های روش تحقیق در ادبیات اغلب با اشاره به کتاب‌خانه‌ای بودن پژوهش‌های ادبی وارد بحث مرجع‌شناسی شده‌اند. به همین جهت، نویسندگان نیز از روش تحقیق خود سخن به میان نمی‌آورند» (رضی ۱۳۸۶: ۱۳۰). شاید بتوان پراکندگی نبود روش پژوهش در مقاله‌های مجله ادب عربی، حتی در سال‌های اخیر، را تأییدکننده این امر دانست. هم‌چنین، آمارها نشان می‌دهد بیش‌تر مقاله‌های موضوع محور کم‌تر به ذکر روش پژوهش پای‌بند بوده‌اند؛ آن‌گونه که فقط ۲۳ درصد از مقاله‌های مجله، که به دنبال پاسخ‌گویی به مسئله خاصی‌اند، به روش پژوهش اشاره کرده‌اند. بنابراین، مسئله و روش تحقیق به هم وابسته‌اند، زیرا «مسئله به ما می‌گوید چه روشی را باید به کار گرفت» (قراملکی ۱۳۸۱: ۱۲۹). بخشی دیگر از دلایل ضعف روش پژوهش به پیشینه تحقیق مربوط می‌شود. دقت در پیشینه مقاله‌های مجله بیان‌گر آن است که هیچ‌کدام از پیشینه‌ها به صورت تحلیلی نوشته نشده‌اند و به روش پژوهش نیز اشاره نشده است. بنابراین، آگاهی نویسندگان از روش پژوهش مقاله‌ها و نوشتارهای قبلی بسیار اندک است که این امر می‌تواند در ذکر روش پژوهش در مقاله‌ها تأثیرگذار باشد، زیرا «تجربه‌های مکتوب پیشین روشن می‌کند که برای حل مسئله مشابه چه روش‌ها و مجراهایی آزموده شده و کدام کام‌یاب‌تر بوده است» (حری ۱۳۷۸: ۹). بنابراین، تحلیل و نقد پژوهش‌های قبلی باعث گسترش افق دید نویسنده می‌شود و پژوهش‌گر از خلال آن به تمایز پژوهش‌ها در زمینه روش تحقیق و مسئله‌محوری و تصمیم‌گیری جهت‌گزینش روش صحیح پژوهش دست می‌یابد.

نمودار ۱. چکیده

۲,۲ مقدمه

مقدمه ترسیم‌کننده چشم‌انداز پژوهش است و هدف اصلی از چرایی و چگونگی انجام کار پژوهشی را بیان می‌کند. هم‌چنین، معلومات پیش‌نیاز را در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد. «خوانندگان با مطالعه مقدمه نظری اجمالی درباره محتوای متن به‌دست می‌آورند. پس، متن باید با مقدمه‌ای خوب، دقیق، موجز، و شیوا آغاز گردد تا خواننده به خواندن کل نوشته ترغیب شود» (میرزایی ۱۳۹۰: ۸۹).

تبیین موضوع، هدف، پیشینه، سؤال، و روش پژوهش از جمله شاخص‌های ارزیابی مقدمه مقاله‌ها در پرسش‌نامه معرفی شده است. کاستی اساسی مقاله‌ها در بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۱ در روش، پیشینه، و سؤال‌های پژوهش نمایان شده است؛ به‌گونه‌ای که روش پژوهش و پیشینه در هیچ‌یک از مقاله‌های سال‌های ۱۳۸۸ و ۹۰ ارائه نشده است. دو مؤلفه پیش‌گفته نیز در ۷۳ درصد مقاله‌های سال ۱۳۹۱ ذکر نشده است. ۸۸ درصد مقاله‌های سال ۱۳۹۰ و ۸۲ درصد مقاله‌های سال ۱۳۹۱ خالی از سؤال پژوهش‌اند. سال ۱۳۸۸ و ۱۳۹۴ در مقوله پیش‌گفته در رتبه بعدی قرار می‌گیرند. درمقابل، تمرکز نویسندگان مقاله‌ها از سال ۱۳۹۵ به بعد به سؤال‌های پژوهش بیش‌تر شده است. سال ۱۳۹۳ به روش پژوهش بیش‌تر از دیگر سال‌ها توجه شده است. از سال ۱۳۹۲ به بعد نیز برخی از مقاله‌ها به نگارش پیشینه توصیفی پرداخته‌اند.

یافته‌ها نشان می‌دهد، از بین شاخص‌های ارزیابی مقدمه، شاخص هدف با آمار ۱۰۰ درصد پُرسامدترین بخش مقدمه است. پس از آن، تبیین موضوع با آمار ۹۶ درصد قرار می‌گیرد. البته، از بین این آمار، نویسندگان در ۵ درصد مقاله‌ها به موضوعی که زمینه‌ساز پژوهش شده توجه نداشته‌اند. به عبارت دیگر، به جای موضوع به تبیین ماده پژوهش پرداخته‌اند. این در حالی است که

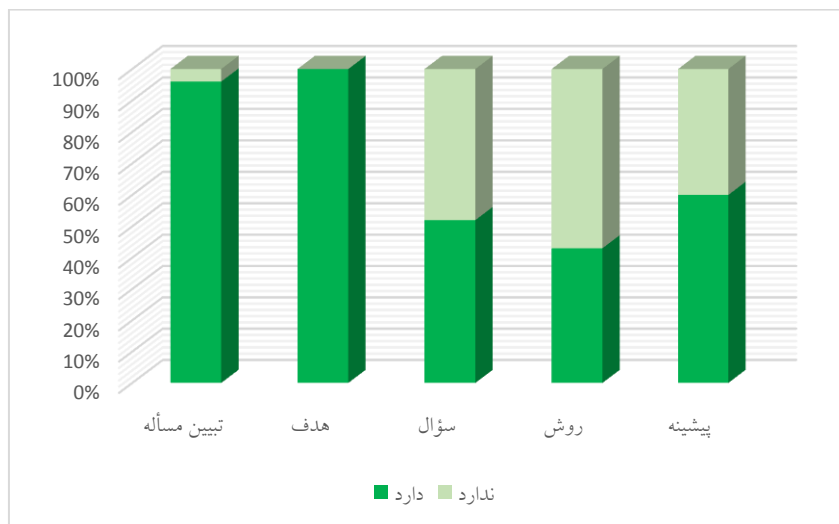
دستور کلی در نوشتن مقدمه این است که آنچه نویسنده در پی اثبات یا توضیح آن است را در جمله‌ای که به آن جمله کلیدی می‌گویند بیاورد و به تناسب موضوع باید شامل مطالبی درباره تاریخ موضوع و اهمیت موضوع باشد (چادگانی پور ۱۳۷۳: ۴۶).

از بین دیگر شاخص‌ها، بیش‌ترین کاستی مقاله‌ها به ترتیب در روش پژوهش با آمار ۴۳ درصد، سؤال پژوهش با ۵۲ درصد، و پیشینه با ۶۰ درصد نمایان شده است. در تبیین این آمار، می‌توان گفت کاستی مقاله‌ها در سؤال و روش پژوهش به سبب غفلت نویسندگان از شیوه صحیح نگارش پیشینه یا بسنده کردن به نگارش مروری و موضوعی پیشینه‌هاست. به بیان دیگر، نویسندگان به تحلیل و نقد پیشینه نپرداخته‌اند، در حالی که «آنچه مرور نوشتارها را منسجم و مفید می‌سازد وجود ساختاری مناسب و رویکردی انتقادی و تحلیلی است» (فتاحی ۱۳۷۷: ۷۸). چه بسا، علت این امر از ساختار راه‌نمای نگارش مجله درباره نوشتن پیشینه به صورت مختصر نشئت می‌گیرد. بر این اساس، نگارش پیشینه تحلیلی - انتقادی اهمیت بسیاری دارد، زیرا «پیشینه فرایندی تعاملی است که با مسئله، روش، و حتی سایر قسمت‌های پژوهش در ارتباط است. بنابراین، بایستی با ارزیابی انتقادی - استدلالی همراه باشد» (Le Pine and Wilcox-King 2010: 506). پژوهش‌گر، با تحلیل و نقد پیشینه، مسئله یا خلأهای پژوهشی را کشف و با توجه به آن سؤال طرح می‌کند. «با توجه به پژوهش‌های پیشین می‌توان سؤال‌های پژوهش را مطرح کرد» (بلیکی ۱۳۸۴: ۹۲). هم‌چنین، با توجه به مسئله و سؤال پژوهش، روش تحقیق مشخص می‌شود. بدین ترتیب، پیشینه پژوهش با مسئله، سؤال، و روش پژوهش در ارتباط است. به عبارت دیگر، با تحلیل و نقد پیشینه، مسئله پژوهش آشکار می‌شود و پژوهش‌گر، با توجه به مسئله، پرسش‌های تحقیق را مطرح می‌کند و سرانجام روش پژوهش مناسبی برمی‌گزیند.

همان‌طور که بیان شد، روش پژوهش در ۴۳ درصد مقاله‌ها ذکر شده است که از این آمار روش غالب ۲۸ درصد آن‌ها توصیفی - تحلیلی گزارش شده است. علت غلبه روش توصیفی - تحلیلی، نسبت به دیگر روش‌ها، به ماهیت پژوهش‌های ادبی برمی‌گردد که بیش‌تر بر توصیف یا تفسیر بنا شده‌اند. همچنین، غفلت یا کم‌توجهی برخی نویسندگان از روش‌شناسی پژوهش یا فلسفه روش پژوهش در ادبیات سبب شده تا روش توصیفی - تحلیلی را به‌عنوان بنیان مسلم و بدیهی بپذیرند و «دچار نوعی حصرگرایی و تک‌بعدی‌نگری شوند. در صورتی که در یک موضوع با روش‌های دیگری نیز می‌توان کار کرد» (قراملکی ۱۳۸۱: ۱۲۹، ۱۳۰). بنابراین، توجه به این نکته که «آینده‌پژوهی مقاله‌ها بیش‌از آن که مبحثی محتوایی باشد ناظر بر مسائل روش‌شناختی است» (زالی ۱۳۹۲: ۲۳) و نیز، به دلیل مطلق‌گرا بودن روش توصیفی - تحلیلی و کاربرد آن در بیش‌تر پژوهش‌های علمی و همچنین تمایز روش پژوهش در حوزه‌های زبانی و ادبی، لزوم شناخت و به‌کارگیری روش‌شناسی تحقیق ضروری است. «روش تحقیق در زبان و ادبیات به دو حوزه زبانی و ادبی طبقه‌بندی می‌شود و با توجه به این که هر دو حوزه به چندین سطح قابل تجزیه است، بنابراین هر مقوله روش خاص خود را می‌طلبد» (گرچی و رضی بی تا: ۷۳).

از طرفی، کم‌رنگ بودن نقد و تحلیل پیشینه نیز می‌تواند به غلبه روش‌های سنتی و نبود نوآوری در روش پژوهش منجر شود، زیرا «نوآوری در پژوهش ارتباط مستقیمی با تحقیقات پیشینیان دارد. به همین سبب، پژوهش‌گر باید قبل از هر چیز به بررسی پیشینه تحقیق پردازد و ارزیابی کاملی از فعالیت مرتبط با مسئله تحقیق ارائه دهد» (رضی ۱۳۹۳: ۶).

این که روش پژوهش غالب مقاله‌ها توصیفی و تحلیلی است را نمی‌توان جزو کاستی‌های مقاله‌ها دانست، اما با توجه به گسترش نظریه‌ها، روش‌ها، و رویکردهای جدید پژوهشی نیاز پژوهش‌گران به دانش و اطلاعات روزآمد و این نکته که «روش پژوهش بسته به نوع و چگونگی موضوع تحقیق دارای انواع متعدد می‌باشد» (یوسفی ۱۳۸۹: ۴۲) لزوم توجه به روش‌های جدید پژوهش امری انکارناپذیر است.

نمودار ۲. مقدمه

۳. نتیجه‌گیری

نظر به این‌که ساختار جامع و یک‌سانی برای نگارش مقاله‌های علمی – پژوهشی رشته زبان و ادبیات عربی وجود ندارد، پژوهش حاضر به منظور ارزیابی ساختار مقاله‌های مجله ادب عربی در دو مؤلفه چکیده و مقدمه انجام شد. بنابراین، پس از تهیه و تأیید روایی پرسش‌نامه و تکمیل آن، به تحلیل مقاله‌های مجله پرداخته و مشخص شد که بین هدف در قسمت چکیده و مقدمه رابطه معناداری وجود دارد؛ آن‌چنان‌که آمار ۱۰۰ درصد را به خود اختصاص داده است و همه مقاله‌ها به هدف پژوهش پرداخته‌اند. پس از آن، تبیین مسئله در چکیده با آمار ۹۴ درصد و مقدمه ۹۶ درصد مورد توجه نویسندگان بوده است. این امر حکایت از آن دارد که نویسندگان مقاله‌های مجله به ابعاد و جنبه‌های موضوع پژوهش احاطه علمی کافی داشته‌اند. گرچه کلیدواژه در همه مقاله‌ها ذکر شده بود، ترتیب منطقی بین واژه‌های آن‌ها رعایت نشده بود. هم‌چنین، برخی از کلمات آن‌ها به‌خوبی گویای محتوای مقاله نبودند. علت این امر ناشی از غفلت بیش‌تر نویسندگان در خصوص ساختار نظام‌مند کلیدواژه‌هاست و این‌که واژه‌های کلیدی را اغلب با توجه به عنوان مقاله و بدون توجه به محتوای اصلی انتخاب می‌کنند. یافته این بخش از پژوهش هم‌پوشانی دارد با پژوهش نامداری (۱۳۹۷) و پژوهش کیانی و جعفری (۱۳۹۸) درباره بی‌توجهی

نویسندگان به ترتیب منطقی واژه‌های کلیدی. بیش‌ترین کاستی مقاله‌ها به‌ترتیب در روش پژوهش، چکیده، مقدمه، سؤال پژوهش، و پیشینه نمود یافته است. یافته‌های این بخش از تحقیق تأییدکننده پژوهش‌های طاهری‌نیا و بخشی (۱۳۸۸)، کیانی و نظری (۱۳۹۵)، و کیانی و جعفری (۱۳۹۸) است و درباره روش و پیشینه با پژوهش کیانی و رئیسی (۱۳۹۸) هم‌سوست.

بررسی وضعیت مقاله‌های مجله ادب عربی حکایت از آن دارد که پژوهش‌گران برای گزینش و تبیین روش پژوهش خویش از اسلوب و استاندارد خاصی پیروی نمی‌کنند. حال آن‌که روش پژوهش سبب سازمان‌دهی محتوای پژوهش می‌شود. تحلیل یافته‌ها و کیفیت نتایج نیز متأثر از نوع روشی است که پژوهش‌گر به‌کار می‌برد. هم‌چنین، روش تحقیق به روش‌شناسی کمی و کیفی و فن استفاده‌شده بستگی دارد. به‌عبارت‌دیگر، روش‌شناسی تحقیق با توجه به تحقیق کمی و کیفی یا ترکیبی متفاوت است. از باب نمونه، پژوهش‌های کمی یا ترکیبی نیازمند جامعه آماری، نوع و شیوه نمونه‌گیری، پایایی و روایی ابزار پژوهش، و ... است. گفتنی است که انتخاب نوع روش پژوهش، علاوه بر میزان آشنایی نویسنده با روش‌شناسی پژوهش، به ماهیت موضوع و مسئله تحقیق نیز بستگی دارد و مسئله پژوهش از مرور نوشتارها به‌دست می‌آید. بنابراین، علت اساسی بی‌توجهی نویسندگان به روش پژوهش در نگارش غیراصولی پیشینه ریشه دارد. بررسی‌ها نشان داد اگرچه ۶۰ درصد مقاله‌ها دارای پیشینه‌اند، از بین این آمار، ۱۰ درصد مقاله‌ها دارای پیشینه بسیار مختصرند و به یک کتاب یا مقاله محدود شده‌اند. ۱۰ درصد دیگر نیز درباره موضوع مقاله تدوین نشده‌اند، بلکه به ذکر فهرستی کوتاه درباره ماده پژوهش پرداخته‌اند. با در نظر گرفتن این آمار، فقط ۴۰ درصد مقاله‌ها پیشینه فهرستی و بدون توجه به تقویم زمانی و موضوعی ارائه داده‌اند. بدین ترتیب، پیشینه مقاله‌ها ساختارمند نوشته نشده‌اند؛ آن‌گونه که بیش از ۹۸ درصد مقاله‌ها در مرور نوشتارها ساختار واحدی را دنبال نکرده‌اند.

مرور نوشتارها و مطالعه مقاله‌هایی که در حوزه زبان و ادبیات عربی به ارزیابی ساختاری مقاله‌ها همت گماشته‌اند نشان می‌دهد که اشکال اساسی مربوط به نبود ساختار جامع و الگوی یک‌سان جهت نگارش مقاله‌های علمی - پژوهشی زبان و ادبیات عربی است. به همین دلیل، نویسندگان در نگارش مقاله‌ها به راه‌نمای نگارش مقاله بسنده می‌کنند. این در حالی است که ضعف ساختاری پیشینه مقاله‌های مجله ادب عربی با ساختار راه‌نمای نگارش این مجله ارتباط معناداری دارد، زیرا سردبیر مجله در قسمت راه‌نما

دستورالعمل‌های جزئی نگارش را بیان می‌کند؛ آن‌چنان‌که در راه‌نمای نگارش مجله ادب عربی به نگارش پیشینه به صورت مختصر اشاره شده است. در صورتی‌که تحلیل و نقد پیشینه از اهمیت بسیاری برخوردار است. نگارش پیشینه اصولی و ساختارمند و تحلیل و نقد آن‌ها به کشف خلأ پژوهش یا همان مسئله تحقیق منجر می‌شود. پرسش‌های پژوهش نیز از مسئله تحقیق سرچشمه می‌گیرد و پژوهش‌گر با استفاده از مسئله و سؤال‌های پژوهشی روش پژوهش خاصی را انتخاب می‌کند. توجه به نقش زیربنایی نگارش پیشینه ساختارمند در پیدایش مسئله، سؤال، و روش پژوهش و هم‌چنین اثربخشی آن در نتایج پژوهش ضرورت تهیه ساختار مناسب جهت تدوین مقاله‌های علمی - پژوهشی را ایجاب می‌کند.

براساس نکاتی که در اهمیت نگارش پیشینه و روش پژوهش بیان شد و نیز باتوجه‌به این‌که پیشینه و روش پژوهش همانند دیگر مؤلفه‌های ساختاری مقاله (چکیده، مقدمه و ...) از عناصر و سرشناسه‌های فرعی تشکیل شده‌اند که پرداختن و اهمیت‌دادن به آن‌ها و نگارش روش‌مند این دو مؤلفه در ساختار مقاله‌های علمی - پژوهشی ضروری است، الگوی مفهومی این‌گونه مقاله‌ها در رشته زبان و ادبیات عربی پیش‌نهاد می‌شود. گفتنی است در این الگو، علاوه‌بر مواردی که ذکر شد، از آن‌جاکه تبیین این دو مقوله (پیشینه و روش) به دلیل محدودیت فضای مقدمه به صورت گذرا و مختصر صورت می‌گیرد، بر لزوم تفکیک این دو عنصر ساختاری مهم و کلیدی تأکید می‌شود.

۱,۳ پیش‌نهادهای

- برای برطرف‌کردن کاستی‌هایی که در مقاله حاضر به آن‌ها اشاره شد، پیش‌نهاد می‌شود در بخش راه‌نمای نویسندگان مجله توجه به نگارش پیشینه‌ها براساس تقویم زمانی یا موضوعی و نیز تحلیل و نقد آن‌ها برجسته‌تر شود.
- باتوجه‌به گسترش نظریه‌ها، روش‌ها، و رویکردهای جدید پژوهشی، و نیاز پژوهش‌گران به دانش و اطلاعات روزآمد، پیش‌نهاد می‌شود به روش‌های جدید پژوهش توجه شود.
- باتوجه‌به افزایش کمی مقاله‌های علمی - پژوهشی و کم‌توجهی به ارزیابی ساختاری یا محتوایی آن‌ها، پیش‌نهاد می‌شود برای روزآمدکردن دانش تخصصی و انتقال هدف‌مند آن‌ها سنجش ادواری مقاله‌های مجله در دستورکار قرار گیرد.

- از آن‌جا که ارائه ساختار استاندارد سبب رشد کیفی مقاله‌ها، افزایش دقت داوران در ارزیابی مقاله، و صرفه‌جویی در وقت نویسندگان می‌شود، هم‌چنین باتوجه‌به این‌که رسالت مجله‌های علمی - پژوهشی، علاوه‌بر نشر نتایج پژوهش، ارائه الگوهای صحیح جهت استفاده سایر پژوهش‌گران است، پیش‌نهاد می‌شود مجله ساختار مشخصی برای مقاله‌ها داشته باشد و در صفحه راه‌نمای نویسندگان این ساختار تبیین شود. الگوی پیش‌نهادی این مقاله می‌تواند پس از نقد و تحلیل به‌عنوان الگوی ساختاری مقاله‌ها مورد استفاده قرار گیرد.

الگوی مفهومی ساختار چکیده و مقدمه

ردیف	اجزا	شرح	ویژگی‌های قابل ارزیابی	منابع
۱	چکیده و واژه‌های کلیدی	<p>چکیده مقاله ابزاری برای دست‌یابی به نتایج پژوهش‌ها و آگاهی‌رسانی از موضوعات علمی و تخصصی روزآمد به پژوهش‌گران است. چکیده باید درست، دقیق، مستقل از متن، موجز، غیرقضوتی، روان، و منسجم باشد. هم‌چنین، باید اهداف اصلی، ابعاد پژوهش، روش‌های به‌کاررفته، و نتایج نهایی را بیان کند.</p>	<p>۱ مسئله پژوهش به‌درستی بیان شود.</p>	<p>چکیده‌ها و واژه‌های کلیدی (۱۳۸۵)؛ حیاتی و علیچانی (۱۳۸۲)؛ عصاره (۱۳۹۲)؛ فتوحی (۱۳۸۵)؛ سیرمد و دیگران (۱۳۹۹)؛ منصوریان (۱۳۸۸)</p>
			<p>۲ هدف پژوهش به‌روشنی ارائه شود.</p> <p>۳ روش پژوهش به‌اختصار ذکر شود.</p>	
۲	مقدمه	<p>کلیدواژه در مقاله نقش نمایه را دارد و نمای کلی مقاله را در ذهن تداعی می‌کند. میانگین واژه‌های کلیدی یک مقاله پنج تا هفت کلمه است. کلیدواژه باید ترکیبی باشد از واژگان اعم و اخص، که بیش‌ترین و نزدیک‌ترین رابطه معنایی را با محتوای مقاله دارد.</p>	<p>۱ شامل سه تا هفت کلمه باشد.</p>	<p>موسی‌پور و علوی (۱۳۸۵)؛ آخوندزاده و دیگران (۱۳۸۲)؛ نکونیان (۱۳۹۰)؛ میوزلی (۱۳۹۰)</p>
			<p>۲ کلیدواژه‌ها</p> <p>۲ با عنوان فرعی یا محتوای مقاله نیز در ارتباط باشد نه این‌که صرفاً برگرفته از عنوان باشد.</p>	
			<p>۳ ترتیب منطقی واژه‌های کلیدی</p>	
۳		<p>در این بخش باید مسئله و موضوعی که زمینه‌ساز پژوهش شده است هم‌راه با حدود، ابعاد، و جوانب آن به‌روشنی و به‌اختصار تبیین شود. هم‌چنین، ساختار مقدمه شامل بیان منطقی منجر به انجام پژوهش، مرور متون علمی در ارتباط با پژوهش، و بیان هدف مطالعه است.</p>	<p>۱ بیان مسئله و تبیین موضوع پژوهش</p>	
			<p>۲ ذکر سؤال‌های پژوهش (سؤال‌هایی که پاسخ منطقی داشته باشد).</p>	
			<p>۳ هدف و ضرورت پژوهش بیان شود.</p>	

ردیف	اجزا	شرح	ویژگی‌های قابل‌ارزیابی	منابع
۳	پژوهش‌نامه	پیشینه می‌تواند چهارچوبی برای اجرای تحقیق فراهم آورد. در نگارش پیشینه فقط ارائه فهرستی از منابع مرتبط کافی نیست، بلکه باید به شیوه‌ای باشد که خواننده در جریان یافته‌های سایر پژوهش‌ها قرار گیرد. استنتاج کلی پژوهش‌گر در مرور پیشینه‌ها نیز ضروری است. آنچه مرور نوشتارها را منسجم و مفید می‌کند وجود ساختاری مناسب و رویکردی انتقادی - تحلیلی است. هم‌چنین پژوهش‌گر باید نوشتارهای پیشین را با پژوهش در دست انجام خود مقایسه کند و وجوه تشابه و تمایز را مشخص کند.	۱ پیوند موضوع مقاله با سابقه پژوهشی آن به روشنی بیان شود و ساختار آن براساس نظم خاصی «تقویم زمانی یا موضوعی» ذکر شود.	سرمه و دیگران (۱۳۷۹)؛ اسدی و دیگران (۱۳۹۳)؛ فتاحی و پربخ (۱۳۷۷)
			۲ نتایج پژوهش‌های پیشین بیان شود.	
			۳ پژوهش‌های قبلی نقد و تحلیل شود.	
			۴ تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین ارائه شود.	
۴	پژوهش‌نامه	اجرای هر طرح پژوهشی مستلزم به‌کارگیری یک روش‌شناسی مناسب است که پژوهش‌گر را به اجرای طرح و هدف موردنظر و پاسخ‌گویی به پرسش‌های پژوهش قادر می‌کند. روش و شیوه پژوهش بسته به نوع چگونگی موضوع با هم فرق می‌کند. روش مطلق‌گرا اما رویکرد و شیوه مختص یک حوزه خاص است. ابزار پژوهش و نیز روش تحلیل داده‌ها متناسب با نوع تحقیق و روش پژوهش برگزیده می‌شود.	۱ روش و رویکرد پژوهش، تناسب آن با هدف و مسئله پژوهش، و دلایل انتخاب روش بیان شود.	مضوریان (۱۳۸۸)؛ یوسفی (۱۳۸۹)؛ گرجی و رضی (بی‌تا)؛ داوسون (۱۳۹۰)؛ حافظ‌نیا (۱۳۹۱)
			۲ روش یا ابزار جمع‌آوری مواد پژوهش (کتابخانه‌ای یا میدانی) ذکر شود.	
			۳ روش تحلیل داده‌ها ارائه شود.	

کتاب‌نامه

- اسدی، مریم، علی قادری سهی، و اکرم اسدی (۱۳۹۳)، *راهنمای نگارش مقاله علمی از چکیده تا نتیجه*، تهران: کتاب‌دار.
- بابازاده اقدم، عسگر و حسین خانی کلفای (۱۳۹۲)، «نقدی بر شیوه مقدمه‌نویسی مقالات رشته ادبیات فارسی (نمونه موردی مجله ادبیات فارسی دانشگاه آزاد خوی)»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، س ۱۳، ش ۲، ص ۱۵-۲۸.
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴)، *طراحی پژوهش‌های اجتماعی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نی.
- تولایی، روح‌الله (۱۳۹۳)، *جزوه روش تحقیق پیش‌رفته با تأکید بر فناوری و اطلاعات*، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله ادب عربی ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۵۱

جلیل پور، پیمان و فریده عصاره (۱۳۹۶)، «معیارهای ارزیابی چکیده مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های فارسی»، نشریه علمی - تخصصی ادکا، ش ۴، ص ۸۰-۹۳.

چادگانی پور، مصطفی (۱۳۷۳)، نگارش علمی (فنون تهیه مقالات علمی و پایان‌نامه‌های تحصیلی)، اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی.

حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۱)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: سمت.

حری، عباس (۱۳۷۸)، آیین نگارش علمی، تهران: هیئت امنای کتابخانه‌های کشور.

حیاتی، زهیر و رحیم علیجانی (۱۳۸۶)، نگارش مقاله: گزارش و سایر انتشارات علمی از انتخاب موضوع تا چاپ‌سپاری، شیراز: چاپار.

داوسون، کاترین (۱۳۹۰)، روش‌های کاربردی تحقیق، ترجمه مجیدرضا دل‌آوری، تهران: هرمس.

راز، عبدالله و احمد رضی (۱۳۹۳)، «بررسی و نقد مقالات علمی - پژوهشی مرتبط با ادبیات در دهه ۱۳۸۰ شمسی»، فصل‌نامه پژوهش زبان و ادبیات فارسی، ش ۳۲، ص ۱۸۵-۲۲۲.

رضی، احمد (۱۳۸۶)، «روش تحقیقات ادبی در ایران»، گوهرگویا، ش ۱، ص ۱۳۰-۱۴۲.

رضی، احمد (۱۳۹۳)، روش‌ها و مهارت‌های تحقیق در ادبیات و مرجع‌شناسی، تهران: فاطمی.

زالی، نادر (۱۳۹۲)، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

سرمد، زهره، عباس بازگان، و زهره حجازی (۱۳۷۹)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگاه.

طاهری‌نیا، علی‌باقر و مریم بخشی (۱۳۸۸)، «سنجش تولیدات علمی گروه زبان و ادبیات عربی در ایران»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، ش ۱۳، ص ۱۰۳-۱۲۸.

عسکری، صادق (۱۳۸۹)، «نقدی بر انتخاب موضوع و عنوان مقاله در مجلات علمی - پژوهشی زبان و ادبیات عربی»، مجله زبان و ادبیات عربی، ش ۲، ص ۹۷-۱۱۸.

عسکری، صادق (۱۳۹۰)، «نقدی بر مباحث فرعی و عنوان‌های داخلی مقالات علمی - پژوهشی زبان و ادبیات عربی»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، ش ۱۸، ص ۹۵-۱۲۹.

عسکری، صادق (۱۳۹۲)، «انتخاب موضوع و تنظیم مباحث داخلی در پژوهش‌های تطبیقی»، کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، س ۳، ش ۹، ص ۱۳۷-۱۶۱.

فتاحی، رحمت‌الله و مه‌ری پریخ (۱۳۷۷)، «ره‌نمودهایی برای نگارش مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء، س ۸، ش ۲۸، ص ۶۲-۸۲.

فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۸)، «داوری مقاله‌های علمی - پژوهشی: رویکردها، معیارها، و چالش‌ها»، در: پایگاه اطلاعاتی زیر به تاریخ ۱۳۹۸/۴/۲۷:

<http://libmsp.sbmu.ac.ir/uploads/2-drfattahidavari.pdf>

- فتوحی، محمود (۱۳۸۵)، آیین نگارش مقاله‌های علمی - پژوهشی، تهران: سخن.
- قراملکی، احد فرامرز (۱۳۸۱)، «ضرورت پژوهش در مطالعات دینی، علوم قرآن، و حدیث»، حدیث و اندیشه، ش ۳ و ۴، ص ۱۱۷-۱۴۴.
- کیانی، حسین و یوسف نظری (۱۳۹۵)، «بررسی تحلیلی - انتقادی مقاله‌های سبک‌شناسی (الأسلوبية)، مطالعه موردی مقاله‌های علمی - پژوهشی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳»، پژوهش‌نامه نقد ادب عربی، ش ۱۲، ص ۱۷۷-۲۰۱.
- کیانی، حسین و شهلا جعفری (۱۳۹۸)، «ارزیابی مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌های مجله نقد ادب عربی»، پژوهش‌نامه نقد ادب عربی، ش ۱۷، ص ۲۳۳-۲۷۰.
- کیانی، حسین و لیلای رئیسی (۱۳۹۸)، «ارزیابی ساختاری مجله پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی»، دوفصل‌نامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، س ۹، ش ۲۱، ص ۲۲۹-۲۵۸. گرجی، مصطفی و احمد رضی (بی‌تا)، روش تحقیق در زبان و ادبیات فارسی، گیلان: دانشگاه پیام‌نور.
- مجله ادب عربی، مجله سابق دانشکده ادبیات و علوم انسانی (۱۳۸۸-۱۳۹۸)، دوره ۱-۱۱، تهران: دانشگاه تهران.
- منصوریان، یزدان (۱۳۸۸)، «صد ویژگی یک مقاله علمی - پژوهشی خوب»، کتاب ماه اطلاعات ارتباطات و دانش‌شناسی، ص ۶۶-۷۷.
- موسی‌پور، نعمت‌الله و حمیدرضا علوی (۱۳۸۵)، نگارش علمی، راهنمای تدوین و نگارش مقاله، پایان‌نامه، رساله، و گزارش پژوهش، کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
- میرزایی، فرامرز و دیگران (۱۳۸۷)، «تحلیلی گزارش‌گونه از مقاله‌های چاپ‌شده در مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، ش ۱۰، ص ۱۶۵-۱۸۰.
- میرزایی، خلیل (۱۳۹۰)، شیوه علمی مقاله‌نویسی، تهران: جامعه‌شناسان.
- نامداری، ابراهیم (۱۳۹۷)، «ارزیابی و نقد مقالات حوزه ادبیات عصر میانه»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، س ۱۸، ش ۴، ص ۲۶۵-۲۸۱.
- نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹)، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- نکوئیان، علی‌اکبر (۱۳۹۰)، «چگونه یک مقاله علمی بنویسیم؟»، مجله جراحی استخوان و مفاصل ایران، دوره ۹، ش ۲، ص ۸۹-۹۳.
- نوروزی، یعقوب (۱۳۸۸)، «مقدمه‌ای بر نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی»، کلیات کتاب ماه، کتاب برگزیده دهمین دوره جایزه کتاب فصل اطلاعات، ارتباطات، و دانش‌شناسی، ص ۸۹-۹۳.
- یوسفی، حسین علی (۱۳۸۹)، پژوهش و نگارش روش تحقیق و مرجع‌شناسی در ادبیات فارسی، تهران: چاپار.

- Aguirre, R. T. P. and K. W. Bolton (2014), "Qualitative Interpretive Meta-Synthesis in Social Work Research: Uncharted Territory", *Journal of Social Work*, vol. 14, no. 3.
- Bloch, C. et al. (2014), "Developing a Methodology to Assess the Impact of Research Grant Funding: A Mixed Methods Approach", *Evaluation and Program Planning*, no. 43, pp. 105-113.
- Fitzpatrick, A. R. (1983), "The Meaning of Content Validity", *Applied Psychological Measurement*, vol. 7, pp. 3-13.
- Gastel, B. and R. A. Day (2016), *How to Write and Publish a Scientific Paper*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kimchi, J., B. Polivka, and J. S. Stevenson (1991), "Triangulation: Operational definitions", *Nursing Research*, vol. 40, no. 6, pp. 364-366.
- LePine, J. A. and A. Wilcox-King (2010), "Editors' Comments: Developing Novel Theoretical Insight from Reviews of Existing Theory and Research", *Academy of Management Review*, vol. 35, no. 4, pp. 506-509.
- Ridenour, C. S and I. Newman (2008), *Mixed Methods Research: Exploring the Interactive Continuum*, SIU Press.
- Smith, M. (2003), *Research Methods in Accounting*, London: SAGE publication.

